

RECENZJA

rozprawy doktorskiej mgr Danuty Szpilko

pt.: „Foresight jako narzędzie doskonalenia zarządzania turystyką w regionie”

napisanej pod kierunkiem dr hab. inż. Joanny Ejdys, prof. nzw.

1. Formalna podstawa opracowania recenzji

Opracowanie recenzji podjęto na podstawie pisma Pana Dziekana Wydziału Nauk Ekonomicznych Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu prof. dr. hab. Andrzeja Graczyka z dnia 27 stycznia 2016 roku oraz umowy o dzieło z Uniwersytetem Ekonomicznym we Wrocławiu nr NE-D.072.3.2D.2016.

2. Ogólna charakterystyka rozprawy

Przedstawiona do recenzji praca doktorska dotyczy poszukiwania możliwości doskonalenia procesu zarządzania strategicznego turystyką poprzez zastosowanie badań foresight. Rozważany w niej problem potrzeby opracowania metodyki inkorporacji badań foresight do procesu tworzenia regionalnych strategii rozwoju turystyki w aspekcie doskonalenia zarządzania turystyką w regionie mieści się w dziedzinie nauk ekonomicznych, w dyscyplinie nauk o zarządzaniu.

Zaproponowany tytuł rozprawy odpowiada treści opracowania. Podjęty temat ma cechy dysertabilności, tzn. jest oryginalny, zasadny i istotny z punktu widzenia obecnych trendów badawczych. Tytuł pracy jednoznacznie wskazuje problem rozważany w rozprawie.

Poprzedzona spisem treści rozprawa pt.: „Foresight jako narzędzie doskonalenia zarządzania turystyką w regionie” liczy 293 strony wydruku formatu A4 wykonanego jednostronnie. Składa się z siedmiu zasadniczych elementów: wstępu, pięciu rozdziałów

i zakończenia, oraz elementów uzupełniających: streszczenia w języku angielskim, spisu literatury (353¹ pozycje), wykazu tabel (45), wykazu rysunków (38) i załączników (3).

Wstęp (8 stron) zawiera informacje o szybkim tempie rozwoju turystyki, jako gałęzi gospodarki w świecie i w Polsce. Doktorantka objaśnia jej wpływ na rozwój innych sektorów oraz aktywizację społeczną. Wykazuje zasadność traktowania turystyki jako „koła zamachowego” rozwoju regionalnego i lokalnego (s. 5). Uzasadniając potrzebę realizacji tematu, Autorka zwraca uwagę na fakt, że proces zarządzania strategicznego turystyką w wymiarze regionalnym wykazuje wiele słabości. Należą do nich: niski poziom partycypacji podczas kreowania wizji rozwoju, niedoskonałości metodyczne analiz strategicznych i formułowania programów strategicznych, nie uwzględnianie specyfiki poszczególnych regionów.

Problem naukowy rozprawy został osadzony w teorii zarządzania strategicznego i sformułowany w formie pytania (s.7-8): „Czy i w jaki sposób można doskonalić proces zarządzania rozwojem turystyki w regionie, wykorzystując badania foresightowe?”.

To pytanie stanowi oś integracji rozważań prowadzonych w pracy.

Kandydatka na doktora postawiła trzy hipotezy stanowiące przedmiot weryfikacji podczas autorskich badań (s.8):

Hipoteza 1. Dotychczasowy system zarządzania turystyką w regionie charakteryzuje się niskim poziomem partycypacji społecznej oraz zbyt szerokim spektrum wskazanych celów i kierunków strategicznych, co powoduje niski poziom realizacji przyjętych działań.

Hipoteza 2. Dobre praktyki wynikające z zagranicznych i krajowych inicjatyw foresightowych mogą mieć znaczący wpływ na formułowanie strategii rozwoju turystyki w regionie.

Hipoteza 3. Wykorzystanie badań foresightowych może udoskonalić proces zarządzania strategicznego turystyką w regionie.

W kontekście sformułowanego problemu i hipotez, określono główny cel pracy jako „opracowanie metodyki inkorporacji badań foresightowych do procesu tworzenia regionalnych strategii rozwoju turystyki w celu doskonalenia procesu zarządzania turystyką w regionie”. Został on zdekomponowany na trzy cele cząstkowe – poznawczy, metodologiczny i aplikacyjny.

Logikę realizacji pracy Autorka prezentuje jako ciąg ośmiu zadań, informuje też o metodach wykorzystanych podczas prac nad doktoratem.

Dalej objaśnia strukturę pracy i informuje, że dysertacja jest efektem realizacji projektu NCN nr UMO2012/05/N/HS4/02055.

¹ 81 artykułów, 129 pozycji zwartych, 117 raportów, dokumentów strategicznych i komunikatów, 8 aktów prawnych, 18 stron internetowych

W związku z realizacją pracy Doktorantka zaplanowała osiem zadań badawczych (s.9) .

Zaawizowana we wstępie koncepcja metodyczna świadczy o starannym przygotowaniu badań i przemyślanym wytyczeniu zakresu pracy.

Rozdział pierwszy pt. *Analiza i ocena systemu zarządzania turystyką na poziomie regionalnym* (66 stron), zawiera charakterystykę krajowego systemu zarządzania turystyką (autorski schemat rys.1.1, s.15) ukierunkowaną na instytucje odgrywające istotną rolę w zarządzaniu turystyką na szczeblu lokalnym. W opisie skoncentrowano się na piętnastu regionalnych strategiach rozwoju turystyki i ich implementacji, wskazując na braki programów wdrożeniowych i harmonogramów działań. Wskazano województwa (lubuskie, podkarpackie, łódzkie, podlaskie, dolnośląskie i opolskie), które nie skorzystały w pełni z szansy rozwoju turystyki, jaką stwarzały fundusze UE (s.44). Autorka podjęła się oceny realizacji strategii rozwoju turystyki w regionach (r.1.3), wykorzystując dwuwymiarowy wskaźnik funkcji turystycznej A.R. Szromka (s.51 i dalsze). Badanie to ujawniło, że 11 województw nie ma rozwiniętej funkcji turystycznej, w czterech województw odnotowano tendencję wzrostową, a w pięciu nie nastąpiły zmiany (stagnacja).

By potwierdzić i uzupełnić uzyskane wyniki, Doktorantka poddała ocenie realizację 10 wybranych celów /działań zawartych w regionalnych strategiach rozwoju turystyki (rys.1.4., s.65), która ujawniła w większości przypadków niekonsekwencję w realizacji zamierzeń. W ten sposób zweryfikowano pozytywnie hipotezę 1. Wnioskiem z rozdziału pierwszego jest ukazanie słabości istniejących rozwiązań dotyczących implementacji zmian w sferze zarządzania turystyką i sugestia zastosowania foresightu, jako procesu angażującego różnych interesariuszy w działania na rzecz przyszłości.

Rozdział drugi pt. *Wprowadzenie do badań foresightowych* (43 strony) to efekt badań literaturowych dotyczących metodyki foresight. Autorka podjęła dyskusję definicji, wskazała miejsce foresightu w naukach o zarządzaniu, jako elementu zarówno analizy strategicznej, jak i przedsięwzięć strategicznych. Podjęto tu debatę naukową akcentującą składowe foresightu: antycypację, partycypację, budowanie konsensusu w odniesieniu do decyzji i działań, tworzenie sieci społecznych i kreowanie wspólnej wizji strategicznej (rys.2.1, s.73). Doktorantka szczegółowo opisała historię inicjatyw foresight na świecie i wskazała ich użyteczność. Dokonała też przeglądu metod stosowanych w badaniach foresight, ze szczególnym podkreśleniem analizy strukturalnej, pozwalającej wyodrębnić grupy czynników kluczowych, pomocnych przy tworzeniu scenariuszy. Kandydatka na doktora zwraca tu uwagę, że zwykle foresight kończy się opracowaniem wizji, która wymaga przełożenia na działania umożliwiające jej osiągnięcie. Stąd autorska propozycja jakościowej metody eksperckiej NCRR (*New, Continued, Restored, Redundant*), identyfikującej zestaw priorytetowych działań umożliwiających zaistnienie zjawiska określonego wizją.

W **rozdziale trzecim** pt. *Wykorzystanie badań foresightowych w turystyce* (44 strony), Doktorantka koncentruje się na przeglądzie zagranicznych i krajowych inicjatyw foresightowych w turystyce, pokazując dobre praktyki w zakresie stosowania badań foresight w zarządzaniu strategicznym turystyką oraz korzyści wynikające z takich inicjatyw w odniesieniu do regionów.

Autorka przeanalizowała dziewięć zagranicznych inicjatyw foresightowych pod kątem zastosowanych metod oraz rezultatów. Najwięcej uwagi poświęcono projektowi dotyczącemu Kolumbii Brytyjskiej, który wyznaczył wizję rozwoju z perspektywą roku 2020 oraz określił kluczowe obszary działań (*Key Action Areas*). W odniesieniu do 28 polskich foresightowych projektów regionalnych jedynie w 11 stwierdzono istnienie informacji dotyczącej kontekstowo rozwoju turystyki, jednak sam rozwój turystyki nie był w tych projektach poddawany szczegółowym badaniom (s.137).

W celu identyfikacji dobrych praktyk w zakresie zastosowania badań foresight w zarządzaniu strategicznym turystyką Kandydatka na doktora przyjęła trzy kryteria brzegowe i trzy kryteria identyfikacyjne (s.142), a zidentyfikowane dobre praktyki zaklasyfikowała do jednej z trzech faz foresightu (wg B.R. Martina i J. Irvine). Tym sposobem podano 7 zaleceń dla fazy przygotowawczej, 9 zaleceń dla fazy realizacji i 4 dla fazy wdrożeniowej.

Dyskusję na temat korzyści dla regionu wynikających z zastosowania foresightu w sektorze turystyki i strategicznego zarządzania nim, podsumowuje katalog piętnastu argumentów, które – zadaniem Autorki – stanowiły przesłankę podjęcia próby zastosowania badań foresightowych w procesie tworzenia regionalnych strategii rozwoju turystyki.

Ten rozdział stanowi o pozytywnej weryfikacji hipotezy 2.

Rozdział czwarty pt. *Metodyka inkorporacji badań foresightowych do zarządzania strategicznego turystyką na poziomie regionalnym* (35 stron) to opis autorskiej metodyki inkorporacji badań foresightowych do zarządzania strategicznego turystyką na poziomie regionalnym. Zawarto w nim: objaśnienie celu głównego i szczegółowych oraz założeń, dobór metod badawczych – (zaprojektowano system hybrydowy na podstawie metodyki A. Magruka rys. 4.3, s. 164) , a także ogólny schemat badawczy (rys.4.4, s.167) z opisem poszczególnych (czterech) etapów. Doktorantka opisuje zalecaną strukturę dwóch grup ekspertów (zespół kluczowy i zespół uzupełniający) oraz grupy interesariuszy.

Ten rozdział stanowi o realizacji głównego celu pracy oraz pozytywnej weryfikacji hipotezy 3.

W **rozdziale piątym** pt. *Weryfikacja metodyki inkorporacji badań foresightowych do procesu tworzenia regionalnej strategii rozwoju na przykładzie województwa podlaskiego* (71 stron), Autorka opisuje wykorzystanie metodyki, weryfikując tym samym autorskie podejście do zarządzania strategicznego turystyką w regionie. Doktorantka objaśnia szczegóły przebiegu wszystkich prac, które realizowała z pozycji koordynatora projektu. Poszczególne fazy autorskiej metodyki zostały uszczegółowione. Pracę podjęły dwie różne grupy

ekspertów, które wskazały czynniki rozwoju turystyki w województwie podlaskim (210 – 154 – 21). Czynniki oceniono pod kątem ważności i przewidywalności wpływu (niepewności) oraz stopnia wzajemnych oddziaływań. Do zobrazowania silnych oddziaływań użyto programu MIC-MAC. W efekcie dokonano analizy strukturalnej i podziału czynników na: kluczowe, decydujące, regulujące, pomocnicze, niezależne, celów wyników oraz zewnętrzne. Priorytety rozwoju turystyki w województwie podlaskim wyznaczono na podstawie badań delfickich (36 propozycji tez – 12 tez w 6 obszarach badawczych; s.200, tab.5.13). Doktorantka dołożyła należytej staranności, by respondenci reprezentowali różne grupy zawodowe (8). Analiza istotności i prawdopodobieństwa realizacji poszczególnych tez została uzupełniona komentarzami respondentów (tab.5.16, s.206 i dalsze). Respondenci określili również stopień, w jakim wymienione czynniki sprzyjają realizacji danej tezy oraz siły ich sprzyjania, a także bariery realizacji tez w sferze turystyki w województwie podlaskim – co Autorka rozprawy wykorzystała do wyznaczenia odpowiednich wskaźników: sprzyjania i barier. Określiła też wskaźnik działania (s.228) i wskaźnik wpływu (s.231). Przeprowadzone analizy ważności-niepewności, wpływu-zależności w odniesieniu do czynników STEEPVL wyłoniły osie scenariuszy. Poprzez nadanie czynnikom wartości skrajnych wypracowano i opisano cztery scenariusze z perspektywą roku 2030. Scenariusze były rozważane przez ekspertów celem wskazania najistotniejszych trzech działań w każdym z sześciu obszarów badawczych, stanowiących o rozwoju turystyki w regionie. Swój eksperyment z zastosowaniem autorskiej metodyki, Doktorantka kończy rekomendacjami skierowanymi do: realizatorów badań, władz regionalnych, a także ekspertów i interesariuszy.

Zakończenie rozprawy (4 strony) jest syntetycznym zestawieniem dokonań naukowych i poglądów Autorki zaprezentowanych w rozprawie, z podkreśleniem pozytywnej weryfikacji postawionych hipotez oraz osiągnięcia celów przyjętego w pracach nad rozprawą. Doktorantka pokazuje również kierunki dalszych badań, akcentując potrzebę doskonalenia zaproponowanej w pracy metodyki.

Zdaniem opiniującej, struktura pracy jest poprawna. Rozprawa jest spójna, a jej objętość - uzasadniona tematyką - mieści się w ramach przyjętych dla prac doktorskich. Autorka pracy powołuje się na źródła w sposób formalnie poprawny. Na podkreślenie zasługuje staranność edycji, fachowy język i troska o logikę wypowiedzi. Rozważane kwestie zaprezentowano wieloaspektowo, kłamrując wnioskami.

3. Ocena wartości merytorycznej recenzowanej pracy

We wstępie Doktorantka wykazała istnienie luki wiedzy o sposobach korzystania z badań foresightowych w strategicznym zarządzaniu turystyką. Zwróciła uwagę na niewielką liczbę

projektów wykorzystujących metodykę foresightu w zarządzaniu turystyką, mimo rosnącej popularności takich badań w innych obszarach oraz wskazała słabe strony zarządzania rozwojem turystyki w regionach, co stanowiło przesłanki przygotowania rozprawy. Praca ma dwie warstwy: teoretyczną i empiryczną, które się nawzajem uzupełniają. Badania literatury i danych wtórnych doprowadziły do opracowania metodyki, poddanej weryfikacji w odniesieniu do realiów Podlasia.

Podjęte przez Autorkę badania są nowatorskie i istotne zarówno dla nauk o zarządzaniu, jak i praktyki gospodarczej. Warto tu zauważyć, że Kandydatka na doktora podjęła syntezę obszernego zakresu wiedzy, który ciągle narasta. Wykazała przy tym dużą wnikliwość badawczą, prowadząc wieloaspektowo i wielowątkowo rozważania na temat inkorporacji badań foresight do zarządzania strategicznego turystyką w regionie.

Autorka dysertacji skoncentrowała się w swoich rozważaniach na podjętych już inicjatywach badań foresight, ukazując potrzebę, możliwości i formy korzystania z metod foresightowych w zarządzaniu strategicznym turystyką na poziomie regionalnym.

Na podkreślenie zasługują wnikliwe studia literaturowe, opracowanie autorskiej metodyki inkorporacji foresightu do zarządzania strategicznego w turystyce i podjęcie bardzo pracochłonnego projektu weryfikującego autorską metodykę.

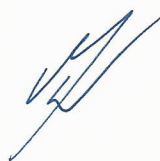
Opiniująca dostrzega uczciwość badawczą (s.179) i świadomość ograniczeń w zakresie sprawczej działalności prorozwojowej.

Powyższe argumenty uprawniają do stwierdzenia, że **Doktorantka osiągnęła założone we wstępie do rozprawy cele oraz pozytywnie zweryfikowała postawione hipotezy**, a także wykazała się bardzo dobrym poziomem przygotowania merytorycznego, pracowitością, wnikliwością, umiejętnością prowadzenia badań naukowych i poprawnym wnioskowaniem w oparciu o ich wyniki.

Na podkreślenie zasługują walory aplikacyjne pracy i przydatność prezentowanych rozwiązań dla gremiów pracujących nad kształtowaniem strategii rozwoju turystyki w regionach.

4. Uwagi

Godny uznania jest fakt, że Doktorantka podjęła się tak obszernych i wielowątkowych badań, jednak szerokie ujęcia tematyki wymuszają pomijanie niektórych wątków. W tytule pojawia się zapowiedź doskonalenia zarządzania turystyką w regionie. Warto byłoby w związku z tym jednoznacznie wskazać doskonalone aspekty zarządzania strategicznego turystyką w regionie.

Autorka rozprawy pominęła kwestie zmian wynikających z nowych tendencji w naukach o zarządzaniu związanych z negowaniem potrzeby zarządzania strategicznego.

Rozdział 2.2 zatytułowany „Ewolucja działań foresightowych”, zdaniem opiniojacej, powinien nosić tytuł „Użyteczność badań foresight dla gospodarki”.

W części empirycznej, weryfikującej metodykę, brakuje jednoznacznych odwołań do badań literaturowych. Przykładowo w opisie zastosowania metodyki dla województwa podlaskiego nie zaznaczono, że wykorzystano metodę NCCR, opisaną w rozdziale 2.3.

Przytoczone tu uwagi stanowią przyczynek do dyskusji i nie kwestionują dobrej jakości ocenianej pracy.

5. Konkluzja

Po analizie przedstawionej do recenzji dysertacji stwierdzam, że problematyka w niej poruszana dotyczy ważkich problemów współczesnej ekonomii i nauk o zarządzaniu, a prezentowane treści korespondują z trendami dokumentowanymi renomowaną literaturą oraz dokumentami strategicznymi UE i Polski.

Rozprawa doktorska autorstwa mgr Danuty Szpilko dobrze charakteryzuje aktualny i stan wiedzy w zakresie badań foresight oraz zarządzania strategicznego i ich zastosowania do kształtowania regionalnego rozwoju turystyki. Podkreślić przy tym należy, że:

- zaprojektowane przez Doktorantkę cele pracy zostały osiągnięte w sposób twórczy i zgodny z regułami procesu poznania naukowego,
- praca wzbogaca nauki ekonomiczne, dyscyplinę – nauki o zarządzaniu, o nowe metodologiczne aspekty kształtowania regionalnej strategii rozwoju turystyki,
- swoją rozprawą Kandydatka na Doktora udowodniła, że posiada rozległą wiedzę dotyczącą problematyki foresightu i potrafi ją wykorzystać w samodzielnej pracy badawczej,
- warsztat naukowy Autorki w zakresie studialnym i doświadczalnym jest bardzo rozbudowany i stosowany pewnie, co zaowocowało właściwą odpowiedzią na postawiony problem badawczy,
- Doktorantka korzystała z różnych źródeł, w tym w większości obcojęzycznych, trafnie dobranej literatury,

Zdaniem oceniającej rozprawa doktorska Pani mgr Danuty Szpilko:

- stanowi oryginalne rozwiązanie postawionego problemu naukowego,
- potwierdza wiedzę Doktorantki dotyczącą badań foresight i możliwości ich zastosowań,

- pokazuje bardzo dobry poziom umiejętności Autorki w zakresie samodzielnej realizacji badań naukowych,
- potwierdza bardzo dobrą znajomość specjalistycznej literatury związanej z podjętą tematyką,
- posiada walory poznawcze i użytkowe.

Przedłożoną mi do recenzji rozprawę doktorską **oceniam pozytywnie**. Logiczny układ prezentowanych treści, oryginalność podejścia badawczego, wnikliwość przeprowadzonych badań, wieloaspektowość analiz, ukierunkowanie wnioskowania oraz niewątpliwa użyteczność prezentowanych rozważań dla praktyki świadczą o dojrzałości badawczej i bardzo dobrym przygotowaniu merytorycznym i metodycznym Doktoranta.

Stwierdzam, że **rozprawa doktorska** pt. „**Foresight jako narzędzie doskonalenia zarządzania turystyką w regionie**”, której autorką jest mgr **Danuta Szpilko**, **spełnia wymagania określone w Ustawie** z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (z późniejszymi zmianami) i może stanowić podstawę do nadania jej Autorce stopnia naukowego doktora nauk ekonomicznych w dyscyplinie nauki o zarządzaniu, po spełnieniu pozostałych warunków określonych w przywoływanej Ustawie.

W związku z powyższym **wnioskuję do Rady Wydziału Ekonomii Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu o dopuszczenie recenzowanej rozprawy do publicznej obrony.**

Uważam, że walory naukowe i aplikacyjne upoważniają mnie do postawienia wniosku o wyróżnienie Doktoratu mgr Danuty Szpilko.

(Magdalena K. Wyrwicka)